Шабат кюн, 5 май, 2018 жыл • № 58 (20479)

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты поэзияны мурдорун салгъан Б.М.Пачевге эсгертме тохташдырыуну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Къабарты поэзияны мурдорун салгъан Б.М.Пачевни атын ёмюрлюк этер муратда эмда «Тарых шартланы унутдурмауну, андан сора да бийик жетишимле болдургъан эмда Къабарты-Малкъар Республиканы аллында энчи къыйынлары болгъан инсанланы атларын ёмюрлюк этиуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы 2012 жылда 18 декабрьде чыгъарылгъан 94-РЗ номерли Законуну 7-чи статьясыны 1-чи кесегине тийишлиликде **бегим этеме**:

1.Къабарты поэзияны мурдорун салгъан **Пачев Бекмурза Машевичге** Нальчик шахарда Б.М.Пачев атлы орамда эсгертме салыргъа.

2.Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу бу Указ бла байламлы къурау ишлени тамамланырларын эмда аны къоранчларына ахча бёлюнюрюн жалчытыргъа борчлу этиледи.

3.Бу Указ къалай толтурулгъанына контроль этиу Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини орунбасары М.Н.Кардановну боюнуна салынады.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Ю.КОКОВ**

Нальчик шахар, 2018 жыл 27 апрель, №49-УГ

Малкъар литератураны мурдорун салгъан Мечиланы Кязимге эсгертме тохташдырыуну юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

Малкъар литератураны мурдорун салгъан Мечиланы Кязимни атын ёмюрлюк этер муратда эмда «Тарых шартланы унутдурмауну, андан сора да бийик жетишимле болдургъан эмда Къабарты-Малкъар Республиканы аллында энчи къыйынлары болгъан инсанланы атларын ёмюрлюк этиуню юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы 2012 жылда 18 декабрьде чыгъарылгъан 94-РЗ номерли Законуну 7-чи статьясыны 1-чи кесегине тийишлиликде **бегим этеме**:

1.Малкъар литератураны мурдорун салгъан **Мечиланы Беккини** жашы **Кязимге** Нальчик шахарда Н.Т.Канукоев атлы орамда 1944-1957 жыллада политика репрессиялагъа тюшгенлени мемориалыны тийресинде эсгертме салыргъа.

2.Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу бу Указ бла байламлы къурау ишлени тамамланырларын эмда аны къоранчларына ахча бёлюнюрюн жалчытыргъа борчлу этиледи.

3.Бу Указ къалай толтурулгъанына контроль этиу Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини орунбасары М.Н.Кардановну боюнуна салынады.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы **Ю.КОКОВ**

Нальчик шахар, 2018 жыл 27 апрель, №51-УГ

Депутат жумушла

ЁКСЮЗ ЖАШЧЫКЪГЪА КАДЕТ УЧИЛИЩЕГЕ КИРИРГЕ БОЛУШУРГЪА АЙТХАНДЫ

РФ-ни Къырал Думасыны депутаты **Геккиланы Заур** «Единая Россия» партияны регион жамауат приёмный-инде бир къауум адамгъа тюбеп, аланы жарсыуларына бла тилеклерине тынгылагъанды. Ала уа социал жалчытыу, иш тапмау, жашар жерни къытлыгъы, окъуу бла да байламлы эдиле. Битеу да 14 обращениягъа къаралгъанды.

Аладан бири ёксюз жашчыкъ бла байламлыды. Анга осуйлукъ этген Лида Зашакуева депутатдан аны кадет корпусха тюшерге болушурун тилегенди. Ол оюм этгенден, алай болса, жашчыкъ жашауда кесине жер табаллыкъды. Геккиланы Заур анга болушургъа айтханды.

Аргудандан Валентин Владимиров а аны тукъумундан алты къарындашны къадарларыны юсюнден хапарлагъанды. Аладан бешиси Уллу Ата журт урушда жоюлгъандыла. Ала барысы да Алтай крайдан болгъандыла. Урушну кезиуюнде уа НКВД-ны 11-чи мараучу дивизияда къуллукъ этип, Къабарты-Малкъарны азатлагъандыла. Сау къалгъан къарындашладан бирини жашы Валентин Владимиров депутатдан Алтай крайда Черемное элни орамларындан бирине къарындашланы атларын атаргъа себеплик этерин тилегенди. Ол а къолундан келгенни аямазгъа сёз бергенди.

Ахырында депутат ол кюн аны аты бла этилген битеу тилекле бла тарыгъыула тинтилликлерин эмда алагъа кёре законлагъа тийишлиликде оноула чыгъарыллыкъларын айырып айтханды.

Концерт

МАХТАУ СЁЗЛЕ, АРИУ МАКЪАМЛА, СУБАЙ ТЕПСЕУЛЕ

3 майда Абхазия майданда малкъар халкъ кёчгюнчюлюкден туугъан жерине къайтханына жораланнган уллу концерт болгъанды. Аны Нальчик шахарны жер-жерли администрациясыны культура управлениясы «Эльбрусоид» ара бла бирге къурагъандыла. Анга келгенлени Къулийланы Къайсын атлы малкъар къырал драма театрны артисти Мызыланы Аубекир бла актриса Лина Мафедзова алгъышлагъандыла. Ала халкъыбыз сюргюнден къайтханлы алтмыш бир жыл болгъанын,къыраллыгъыбызны къайтарыуну юсюнден документге 1994 жылда къол салынныганын да эсгертгендиле. Андан бери бу байрам жыл сайын да къуанчлы халда белгиленеди. Аны республикада жашагъан башха миллетлеге да магъанасы уллуду,дегендиле.

Концерт программаны уа «Балкария» фольклор-этнография къырал тепсеу ансамбль хардар деген жарыкъ тепсеу бла ачханды. Аны ызындан сахнагъа Тырнауз шахарда тууп ёсген белгили жырчы Мухтар Хардаев чыкъгъанды. Ол, Нальчикге, шуёхлукъгъа жораланнган беш жырын айтып, къараучуланы къуандыргъанды.

Жырланы, тепсеулени араларында къысха билдириуле да этиле эдиле: 1957 жылда 3 майда Орта Азиядан бла Къазахстандан туугъан жерлерине къайтып келген таулула бла биринчи эшалонла Нальчикде темир жол вокзалда тохтагъан эдиле. Мында алагъа къабартылыла, оруслула эмда республикада жашагъан башха миллетлени келечилери да тюбегендиле. Тау чюйютлюлени фахмулу артистлери уа -сыбызгъычы Танахум Ашуров, къобузчу Хацерон Алхасов эмда доулист Арон Исаков - перронда миллет макъамланы согъа эдиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Билдириу

«Заманнга» жазылыу барады

Багъалы окъуучула!

«Заман» газетге 2018 жылны экинчи жарымына жазылыу андан ары бардырылады. Сиз бу огъурлу ишни почта связьны къайсы бёлюмюнде да тамамларгъа боллукъсуз.

Жазылыуну алты айгъа багъасы 564 сом бла 48 капекди. Газетни почтагъа кесигиз барып алсагъыз а – 511 сом 44 капек.

Бизни индексибиз - 51532

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ма ол билдириуден сора сахнагъа КъМР-ни сыйлы артисти Ефрем Амирамов чакъырылгъанды. Ол халкъ эрттеден билген эмда сюйген жырларын жырлагъанды. Андан сора Тёппеланы Алим, Текуланы Амур, Таукенланы Салим, Гергокъаланы Халимат, Туменланы Айшат бла Жаннет, Занкишиланы Марат, Холамханланы Къайсын, Жуболаны Джамболат, Жаникаланы Эльдар, Мусукаланы Руслан, Бийланы Аслан, Джульетта Мезова, Ирина Ракитина, Любовь Шерхова, Чабдарланы Алена, Созайланы Наби, «Эрирей», «Жашлыкъ», «Ассы-Алаы» ансамбльле, «Таулула» деген сабий тепсеу къауум, бир бирлерин алышындырып, жарыкъ жырлары, ариу тепсеулери бла байрамгъа келгенлени кёллерин кётюрюр ючюн къалмагъандыла.

МАХТАУ СЁЗЛЕ, АРИУ МАКЪАМЛА, СУБАЙ ТЕПСЕУЛЕ

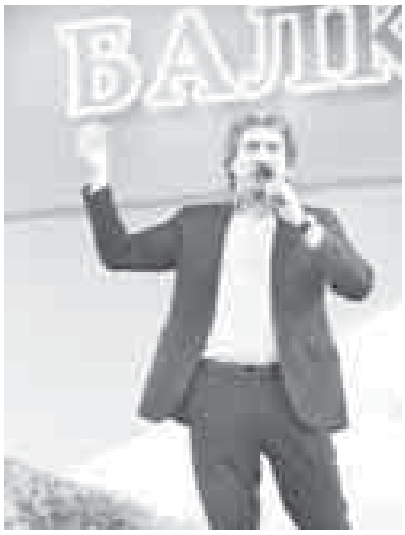

Алагъа къарагъан жаш адамланы бир къаууму да гюрен туруп тепсегендиле.

Концерт тёрт сагъат баргъанды. Анда къуру жырла айтылып къалмагъандыла, Мечиланы Кязимни, Къулийланы Кайсынны да назмулары эшитилгендиле. «Бюгюнлюкде биз мамыр кёкню тюбюнде, сюйген республикабызда жашайбыз. Мындан ары кёчгюнчюлюкден къайтыугъа жораланнган байрамларыбыз болмасынла, къууанчлы тюбешиулерибиз, жарыкъ концертлерибиз а не къадар да кёп болсунла»,-дегендиле концертни бардыргъанла.

ЧЕГЕМДЕ – УЛЛУ ТОЙ

Ючюнчю майда Тёбен Чегемде бла Чегем чучхурланы къатында Малкъар халкъны къыраллыгъы къайтарылгъан кюнюне атап,уллу байрам болгъанды. Анга Тёбен Чегемни администрациясыны башчысы Къонакъланы Илияс, эллиле, къонакъла да къатышхандыла.Ол кюн къарындаш миллетни алгъышларгъа Лячинкъая элни администрациясыны келечилери, акъсакъаллары да келгендиле.

Къонакъланы Илияс элни атындан алагъа ыразылыгъын билдире, бюгюнлюкде таулула хар не жаны бла да жетишимли болгъанларын чертгенди. Къонакъла уа эллилеге, аланы бетинде саулай миллетге да саулукъ, монглукъ, кюч-къарыу тежегендиле.

Ызы бла Тёбен Чегемни маданият юйюню келечилери Гочаланы Нинаны башчылыгъы бла тепсеп, жырлап, назмула айтып, жыйылгъанланы кёллерине жетгендиле. Ол кюн хычын, шишлик ашамагъан, айран бла сыйланмагъан хазна болмагъанды.

Ахырында уа жаш тёлюню башламчылыгъы бла автопробег да болгъанды.

Хушто-Сыртда да эрттенликден окъуна келгенле сыйланырча аш-суудан толу тепсиле къуралгъан эдиле. Ол кюн къарындаш миллетни байрамы бла алгъышларгъа Экинчи Чегемни администрациясыны башчысы Юрий Борсов эм башхала да келгендиле.Къуанчлы жыйылыу, той-оюн ингирге дери баргъандыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият, БАЙТУУГЪАНЛАНЫ Исмайыл.

Кенгеш

ТЁГЕРЕГИБИЗНИ АЙБАТЛАНДЫРЫУ - БИЗНИ ЭНЧИ КЪАЙГЪЫРЫУУБУЗ

РФ-ни къурулуш эм ЖКХ министри **Михаил Мень** бу кюнледе Москвада жашау журтла-коммунал мюлкню эм шахарланы тийрелерин айнытыу бла байламлы битеуроссей кенгеш бардыргъанды. Аны ишине КъМР-ни къурулуш, ЖКХ эмда жол мюлк министри **Вячеслав Кунижев** да къатышхан эди.

Жыйылыуда сюзюуге чыгъарылгъан темаланы арасында «Шёндюгю шахар тийрени къурау» эм «Жашау журт-коммунал жумушланы качествосун жалчытыу» деген проектлени тамамлаугъа, тынгылы ремонт этиу программаны эмда «Акъыллы шахар» деген проектни бардыруугъа, сора ЖКХ-гъа энчи инвестицияла салынырча этиуге баш магъана берилгенди.

Михаил Мень къыралны жашау журтла-коммунальный мюлкю айныи баргъанын белгилегенди. Кёп фатарлы юйлеге тынгылы ремонт этиу программаны юсюнден айтханда, аны хайыры бла тозурагъан жашау журтла фондну азайтыргъа къолдан келгенин да чертгенди.

Къабарты-Малкъарда болумну юсюнден айтханда, Вячеслав Кунижев былтыр саулай да 43 юйге тынгылы ремонт этилгенин билдиргенди. Ол санда 36 лифт алышындырылгъанды эм ючюсю жангыртылгъанды. Юйлени аслам кесегини инженер системаларына ремонт этилгенди, онусунда уа энергоресурсланы эсеплеучю приборла орнатылгъанды.

Бизни республикада «Шёндюгю шахар тийрени къурау» программаны чеклеринде былтыр Нальчикде Къулий улу атлы проспектде Профсоюзланы дворецини аллында бла Къабарты Россейге къошулгъанлы 400 жыл толгъанына аталгъан майданла эмда 68 арбаз жангыртылгъандыла. Дагъыда Бахсан, Прохладный, Тырныауз эм Терек шахарлада паркла да тап халгъа келтирилгендиле. Быйыл бу программагъа онжети эл къатышырыкъды. Тийишли жумушланы кезиуюнде тёрт парк, 80 арбаз эм 20 жамаат тийре тапландырыллыкъдыла.

Дагъыда быйыл сагъынылгъан проектни чеклеринде «Гитче шахарла» эм «Тарых магъаналы элле» деген категориялада конкурс бардырылады. Анда хорлагъан муниципалитетлеге тийишли тапландырыу ишлеге энчи ачха берилликди. Республикадан анда биринчи категорияда «Суу жагъала» деген номинациягъа Бахсан шахар округ къатышады.

«Шёндюгю шахар тийрени къурау» программа Къабарты-Малкъарда къыйматлы тамамлана баргъанын Михаил Мень да белгилегенди, тийишли ишлени быйыл да чурумсуз эм айыпсыз тамам этерге чакъыргъанды.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Жандауурлукъ

Таматаланы сыйлау

Тырныауузда Къулийланы Къайсынны атын жюрютген маданият дворецде Уллу Ата журт урушну ветеранларына болушлукъ этер муратда концерт бардырылгъанды.

Аллай жандауурлукъ Элбрус районда жыл сайын этилиучюдю. Андан жыйылгъан ачха уа ветеранлагъа саугъалагъа къоратылады. Аны районну администрациясыны жаш тёлю политика жаны бла специалистлери, культура управлениясы, жер-жерли самоуправление советни жаш активистлери къурагъандыла. Республиканы артистлери да бу ишге ыразы болуп къатышхандыла.

Алиса ТАРИМ,
Элбрус районну администрациясыны пресс-службасыны башчысы.

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИЯ

ЧАБЫП ЁРЛЕУДЕ БИЙИК РЕКОРДЛА САКЪЛАЙДЫЛА

Бу кюнледе Минги тауну этегинде скайраннингден RedFox Elbrus Race халкъла аралы 10-чу юбилей фестиваль бардырылады. Анга къатышырга Бахсан ауузуна 22 къыралдан 450 альпинист келгенди. Эсигизге салайыкъ, эришиуню RedFox компания къурагъанды. Къабарты-Малкъарны таматалары, Элбрус районну администрациясы да бу жумуш бийик даражада ётерча не заманда да болушлукъ этгенлей турадыла.

Орта кюн а Азау талада «Фрирайд» кафени мекямында RedFox компанияны таматалары, КъМР-ни курортла эм туризм министри Мурат Шогенцуков эм бу фестивальгъа къатышып, рекордла тохташдыра келген альпинистле бла пресс-конференция бардырылгъанды. Аны ИТАР-ТАСС къурап ётдюргенди. Быйыл ала фестивальгъа информация болушлукъ этедиле.

Тюбешиуде биринчи сёз министр Мурат Шогенцуковха берилген эди.

- Мен бу фестиваль Минги тауну тийресинде бардырылгъанына бек ыразыма. Республикагъа, курортубузгъа да быллай жумушладан хайыр уллуду. Къалай-алай болса да, тыш къыраллы спортчула мында хал аламат болгъаныны юсюнден кеслеринде айтадыла, - деп белгилегенди Мурат Лиуанович.

RedFox компанияны таматасы Владислав Мороз билдиргеннге кёре, бир-бир къыралланы келечилери келалмай да къалгъандыла. Алагъа Россейге барырча эркинлик бермегендиле.

- Бюгюнлюкде геополитика болумну, жарсыугъа, спортха, ол санда альпинизмге да, хатасы уллуду, - деп чертгенди ол.

Журналистле уа былтыр Азаудан ёрге чабып, жангы рекорд (3 сагъат 26 мин. эм 14 сек.) тохташдыргъан эквадорчу Карл Эглофф а келгенмиди деп соргъандыла. Фестивальны таматасы Евгений Колчанов ол быйыл рекордун игилендирген адам чыкъса, эндиги жыл аны жангыртыр ючюн келирге айтханын билдиргенди. Болсада эквадорчуну къазахлы жаш Шынгыс

Байкашев озаргъа айтады. Ол быйыл бизге ючюнчю кере келеди.

- Алма-Атада жашагъаным себепли, таугъа ёрлеп жарау этер онгум жокъду. Ол себепден фестиваль башланырдан беш кюн алгъа келип, мында 4700 эм 4100 метр бийикликлеге кётюрюлгенме, - дегенди Шынгыс.

Дагъыда журналистле бу фестивальгъа къатышханланы орта жыл санларын билирге сюйгендиле.

- Сагъыш этдирдигиз, - дегенди Владислав Мороз, ол соруугъа жууап излей. - Бир заманда ол затны юсюнден сагъышланмагъанма, алай бек тамата альпинистге 82 жыл болады. Бек гитчеге -18. Аны себепли орта жыл саннга отузну алсакъ келише болур.

Кезиулю соруу а фестивальны бардырыргъа болушханланы юслеринден эди. Евгений Калчанов айтханнга кёре, аланы саны 60-ха жетеди.

- Ала эрттеликде - эртте туруп, эришиу бла байламлы жумушлагъа къарайдыла. Ызы бла альпинистледен алгъа ёрге чыгъып, аланы жолларында орналып, чай, конфетле бла жалчытадыла. Халин тапсыз кёргенлерин а артха айландырыргъа да боллукъдула. Алагъа бойсунмагъан спортчуну уа биз экинчи кере эришиулеге чакъырмайбыз, - деп билдиргенди фестивальны таматасы.

Ызы бла уа эришиулени скай-альпинизм тюрлюсюнде хорлагъанланы хурметлегендиле. Австриялы Йоханна Ехарт бла Вероника Майерхофер майдаллагъа эм RedFox компанияны сыйлы саугъаларына тийишли болгъандыла. Къызла бу стартларын 10 сагъат чакълы заманнга ётгендиле.

Ахыр эришиуле эм фестивальны къууанчлы жабылыуу 8 майда Азау талада ётерикдиле.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Редакциягъа письмо

Цифровой каналла бизде нек кёргюзтмейдиле?

Бизге - Кёнделен элни абаданларына - кёп болмай бирге тюберге тюшген эди. Аны кезиуюнде кёп затны юсюнден сёлешгенбиз, асламысында элде болгъан жарсыуланы сюзгенбиз. Ол санда бирини юсюнден энчи айтыргъа сюе эдик.

Телевидениянны газетде басмаланнган программасында бир-бир каналлагъа къарагъа онг болмагъаны бизни бек жарсытады. Хау, элде жангы, кёп каналлы цифровой вышка орнатылгъанды, алай ол жаланда он каналны жибереди. Аланы ичинде «Россия 1 КБР» да барды. Алай биз республиканы «МИР» каналда бериулерине да къарагъа сюе эдик. Ол а бизде нек эсе да кёргюзтмейди. Сёз ючюн, Нальчикде жыйырма цифровой канал кёргюзтеди, ол биз айтхан да аланы санында. Быллай башхалыкъны сылтауу недеди?

Тёппеланы Салих,
Кёнделен эл.

РТСР-ни Къабарты-Малкъарда бёлюмюню (РТПЦ) башчысыны орунбасары ШОРОВ Джамбулат:

- Бюгюнлюкде бизни республикада элледе бла шахарлада цифровой вышкала орнатылып бошалгъандыла. Быллай жангы телевидениянда каналла онушаронушар болуп алай жибериледиле. Алагъа мультиплекс дейдиле. Вышкаланы барында да мультиплексле экисин да кёргюзтюрча оборудование аллындан окъуна орнатылыпды. Алай бла техника жаны бла тыйгъыч жокъду.

Шёндю республиканы битеу тийресинде 1-чи мультиплекс ишлейди. «Россия 1 КБР» канал да ары киреди. Хурметли къараучубуз сагъыннган «МИР» канал а 2-чи мультиплексни санындады. Ол а шёндюледе жаланда 50 эм андан аслам минг адам жашагъан шахарлада ишлейди. Алада вышкаладан сигнал къайры дери (кёз кёрген жерлеге) жетсе - анда да кёргюзтеди. Келир жылны аллында уа аны башха жерледе да ишлетип башларгъа онг болур деп умутубуз алайды.

«КБР-Медиа» къырал казна учреждениясы башчысыны орунбасары Муаед ДЗУГУЛОВ:

- Республиканы тийресинде сиз айтхан цифровой каналла кёргюзтюрча тийишли иш бюгюнлюкде да бардырылады. Ол бары да болжалы 2018-2020 жыллагъа белгиленнген «Информациялы жамауат» деген республикалы программаны чеклеринде тамам этиледи. Техника жаны бла тыйгъыч жокъду, элледе оборудование да барды. Алай экинчи мультиплексни, ол санда сагъынылгъан «МИР» каналны да битеу районлагъа бла эллеге жиберип башларча ахча керекди. Аны уа мен айтхан программаны чеклеринде мажарыргъа онг болур деп ышанама.

Басмагъа **УЛБАШЛАНЫ Мурат** хазырлагъанды.

Жер-жерледен хапарла

Ветеранланы газ плитала бла саугъалайдыла

Вологдада Уллу Ата журт урушха къатышханланы эмда урунууну ветеранланы юйлеринде газ оборудованияны алышыу акцияны онунчу жыл бардырыладыла. «Бу иш, жангыз да уллайгъан адамлагъа таплыкъ келтиргенден сора, битеу да шахарда жашагъанланы къоркъуусузлугъун жалчытады», - дейди мэр Сергей Воропанов.

Быйыл жер-жерли властыла 39 плитаны бла 2 колонканы саугъагъа бергендиле. Алышыу ветеранланы неда жууукъларыны заявлениялары кёре бардырылады. Оборудование бизни къыралда чыгъарылгъанды, эски техникадан къайда игиди. Къысхасы, ветеранла бек ыразыдыла.

- Кёп болмай биз газ плитаны Екатерина Снегованы юйюнде салгъанбыз, - деп хапарлайды шахарны таматасы. - Анга 91 жыл толгъанды, тиширыугъа жашы къарайды. Ол айтханнга кёре, печь алада мекям салыннгандан бери сюеле эди. Анасы аны бла дайым хайырланнганды, ол бузукъсуз ишлеп тургъанды. Специалистле ахыргъы тинтиуде уа печьни алышыргъа керекди дегендиле. Биз бу жумушну терк тамамладыкъ. Энди ынна сюйген бёреклерин къайгъысыз биширип турургъа боллукъду.

Французла: «Россейли экономика - дунияда ючюнчюдю»

Белгили французлу «Boulevard Volitare» издание сейирлик статьяны басмалагъанды. Ол быллай ат бла чыкъгъанды: «Россейни къарыусуз экономикасы – ол таурухду». ЕМІ даражалы халкъла аралы организацияны (аны штаб-квартирасы Вашингтонда орналыпды) тинтиулерине кёре, 2017 жылда Россейни ВВП-сы 4149 миллиард доллар болады, кёп къалмай, Германиядача.

Бусагъатда бизде жыллыкъ ёсюу 1,5 процентди. «Тамам, Франциядача!» - деп чертедиле авторла.

Ишсизлик да бизде башында сагъынылгъан къыралдан эсе иги да алашады – 5,4 процентни тутады. Бир-бирле айтханча, асламысын угъай. Налогла да бизде кёп кере аз. Къырал борчубуз да алай. Россейде ВВП-ны 12 проценти, Франция – 96.

Бу бары да бек аламатды. Да сора бизни жашаууубуз нек келишмейди келтирилген тарихлеге? Аны ангыларгъа къыйын тюйюлдю - коррупция, офшорла, монополистлени бийликлери, файдаланы тюзлюксюз юлешиу, гитче эмда орталыкъ бизнесни къарыусузлугъу.

Ана капиталны дачагъа къоратыргъа эркинлик берилликди

Къырал Думагъа келген законопроектде ана капиталны шахардан тышында юй салыргъа жаратыргъа эркинлик берирге кереклисини юсюнден айтылады. Бу документ къабыл кёрюлсе, ахчаны жангы мекям сюерге неда эскини игилендирирге къоратыргъа боллукъду.

Бу жангычылыкъ россейли юйюрлеге хайыр келтирирми деген соруугъа экономика илмуланы кандидаты Валерий Матвеев жууаплайды: «Статистикагъа кёре, юйюрлени 90 проценти ана капиталны мекям болумларын игилендириуге саладыла. Дача да ол затха саналады. Законопроектни хазырлагъанланы да муратлары анга келишеди. Бу документге бютюнда уллу шахарлада жашагъанла ыразы боллукъдула, нек десегиз анда фатарла бек багъадыла».

Нефтьни сомла бла багъасы бек кётюрюлгенди

Бусагъатда нефтьни сомла бла багъасы тарыхлы чынг кёбюнде тохташханды. Баррель 74 долларгъа жетгенде, бизни ахчагъа кёчюрсек, ол 4,5 минг сомду. Быллай тарихле бир заманда да эслемегендиле. Къара жауну баррели 120 долларгъа кётюрюлгенде окъуна, сомла бла багъасы 3,8 минг эди. Ол себепден россейли нефтьчилеге хал бек файдалыды – ала къоранчланы асламысын тамам бизни валюта бла кёредиле.

Аны бла бирге кёп бармай, нефтьге багъала энтта ёсерикдиле. Сауд Аравияда бу хайырлы затны чыгъаргъан жерден къыралланы профильли министрлени тюбешиюнде 2018 жылны ахырына дери къара жауну алыуун азайтыргъа оноу этгендиле. Сауудчула муратларына таукел барадыла – баррельге 80 доллар тохташдырыу.

Киштиклени энди подваллада бегитирик тюйюлдюле

Къурулуш эмда ЖКХ министерствону буйругъу бла коммунал службалагъа кёп фатарлы мекямланы подвалларында киштиклени бегитирге эркинлик бериллик тюйюлдю. Бусагъатха дери бу бёлюмде ишлегенле, тинтген да этмей, тешиклени жабып къоя эдиле. Адамла юй тюпледе этилип къалгъан жаныуарчыкъла ашсызсуусуз къыйналып ёлгенлерини юсюнден титиреп хапарла айтадыла. Бир-бирле алагъа аш берирге кюрешедиле, темир бурууланы сындырадыла, болсада аланы орнуна алгъыннгы халгъа келтиредиле, жан аурутханлагъа уа тазир саладыла.

Хауа кирген тешиклени жабыу мекямны вентиляциясын тыяды. Энди аланы сакъларгъа буюрулгъанды. Киштикле, бек базыкъла болмасала, ары эркин кирликдиле. Алай адамла, подвалда жаныуарчыкъла турургъа керек тюйюлдюле деселе, хауа быргъылагъа чалдиш орнатыргъа тийишлиди.

ЖКХ-ны службалары бир кезиуде акъылны чегинден озадыла. Москвада, Брянскде, Бийскде, башха шахарлада кёгюрчюнлени балалары чыкъгъан чакъда чардакъны терезелерин жапхандыла. Бир ненча кюнню ичинде тузакъгъа тюшген чапчыкъланы ачы тауушлары эшитилип тургъанды. Артда не да шошайды, алай а аман ийис жайылды.

Федерал газетлени материалларына кёре жарашдырылгъанды.

ЖЫЙЫЛЫУ

Хар къайда да жамауат контрольну игилендириу бюгюнню къаты буйругъуду

КъМР-ни Жамауат палатасыны пленар жыйылыуунда регионда жамауат контрольну бардырыуну юсюнден законла къалай толтурулгъанларына къаралгъанды, махкемени ишин къурауну амаллары сюзюлгендиле. Жыйылыуну аны башчысы Хазратали Бердов бардыргъанды.

Аны орунбасары **Людмила Федченко** билдиргенича, «Россей Федерацияда жамауат контрольну мурдорларыны юсюнден» Федерал закон къабыл кёрюлгенли юч жыл болгъанды. Аны бла байламлы даулашла чыгъа тургъанлыкъгъа, ол адамлагъа власть органланы ишлерине контроль этерге онг береди. Анга кёре жамауат къарау комиссияла, инспекцияла, контроль этиуню башха къауумлары къураладыла. Аладан бегирек жамауат экспертиза бла мониторинг хайырланыладыла.

Людмила Михайловна айтханнга кёре, республиканы Жамауат палатасы асламысында законопроектлени экспертизасы бла кюрешеди. Аны ючюнчю къаууму ишлеген кезиуюню ичинде 52 федерал эмда 141 регион законланы проектлерин тинтгенди.

Мониторинг этиуню борчу уа тюрлю-тюрлю органланы бла организацияланы ишлерин сюзюудю, алагъа багъа бичиудю эм рекомендацияла жарашдырыуду. Аны чеклеринде палата ахыр эки жылда республикада халкъны льготалы къауумуна дарманланы хакъсыз бериуню, жаш тёлю политиканы болумун, элледе маданият юйлени, жолланы халларын эм башха проблемаланы тинтгенди.

Андан тышында, адамланы тарыгъыуларына да къаралгъанды. Палатаны аппаратыны специалистлери айырыулада жамауат къараучуланы хазырлау бла байламлы бек уллу иш тамамлагъандыла. Республиканы битеу районларында бла шахарларында къараучулагъа семинарла къуралгъандыла.

Республиканы толтуруучу власть органларында жамауат советле да ишлейдиле, дегенди докладчы. Ай сайын аланы башчылары къаллай жумушла толтургъанларыны юсюнден билдиредиле. Мониторингден сора жамауат контрольну юсюнден законодательствода кемчиликле ачыкъланнган эдиле. Артда ала сейирлери болгъан битеу структураланы къатышыулары бла тинтилгенден сора, барысы да тюзетилгендиле.

2018 жылны 26 апрелине эсеплеге кёре, жамауат советле 18 толтуруучу власть органда бардыла. Алай кадрланы усталыкъларын ёсдюрюуге иги къуралмагъанын жамауат контрольну субъеклерини араларында бир бири сынамларына юйренирча байламлыкъла тынгылы тохташдырылмагъанларын, мюлк-техника, ачча, информация эм методика жаны бла аланы кереклери толу жалчытылынмагъанларын белгилерге керекди.

Сёзсюз, жамауат советле къуллукъчулагъа чурумла саладыла, аланы ишлерине сугъуладыла деген оюмла жюрюген жерледе ала ишлерин тийишлисича бардыралмайдыла. Жер-жерлени юслеринден айтханда, советле жангыз да Лескен, Прохладна эм Терк районлада бардыла. Муниципалитетледе социал магъаналы башламчылыкъла этген жер-жерли проблемаланы тамамлаугъа тири къатышхан жамауат организацияла аздыла.

Людмила Федченко маданият жумушланы тамамлау, саулукъ сакълау, социал ишлени толтуруу, билим бериуню качествосун тинтиу, алагъа багъа бичиу да жамауат контрольну борчларындан бири болгъанын эсгертгенди. Алгъын заманлада ол власть органланы боюнларына салына эди. Алай 392-чи закон кючюне киргенли аны да жамауат советле тамамлайдыла. Аланы къураугъа уа Жамауат палата жууаплыды. Ол а, чыкъгъан чурумлагъа да къарамай, аны толтургъанды, дегенди ол.

Жыйылыуда палатаны экология, агропромышленный комплекс эм эллени айнытыу жаны бла комиссиясыны башчысы **Уяналаны Борис** экологияны сакълауда жамауат контроль къалай тамамланнганыны юсюнден айтханды. Ол бу жаны бла экспертизаны юсюнден законнга тийишлиликде айтылгъан сферада контроль этиуге гражданла кеслери ыразылыкълары бла къатышадыла. Аланы эм жамауат инспекторланы ишлерини эсеплери уа Россейни эм субъектни власть органларына тапдырыладыла эм алагъа борчлу халда къаралады.

Жашау журтла-коммунал мюлкде контроль этген араны башчысы **Руслан Мазлоев** 2014 жылда Россейни Жашау журт кодексине тюрлениуле кийирилгенлерин, алагъа кёре фатарланы иелерине ЖКХ-да контроль этерге эркинлик берилгенин эсге салгъанды. «Ала дагъыда союзла бла ассоциацияла да къураргъа боллукъдула. Алай адамла бу амалланы толу хайырланадыла деп айтырча тюйюлдю – 1035 кёп къатлы юйден советле жангызда 21-де къуралгъандыла. Профессионал кадрла жетишмейдиле, жашау журт инспекторла 13 боладыла. Ала битеу юйлеге къараялмайдыла. Аны ючюн адамла кеслери да тири болургъа, законодательствону билирге итинирге, болумну эсепде тутаргъа керекдиле», - дегенди Руслан Беталович.

Жамауат къараучуланы комиссиясыны башчысы **Анатолий Барсагов** аланы борчу тюрмеледе аманлыкъчыла къалай тургъанларына, аланы эркинликлери къалай сакъланнганларына контроль этиу, тутмакъланы тарыгъыуларына къарау болгъанын билдиргенди. «Бир жылны биз тюзетиу учреждениялада 200-ден аслам кере болгъанбыз, алада кёргенибиз бла байламлы рекомендацияла жарашдыргъанбыз», - дегенди ол.

Республикада Ич ишле министерствода (МВД) жамауат советни башчысы **Валерий Балкизов** ведомствону битеу бёлюмлеринде да аллай органла къуралгъанарын, алагъа 101 адам киргенин билдиргенди. «Совет рейдлеге чыгъады, жаш полициячыла, ёсе келген тёлюле бла патриот ишни бардырады, МВД-ны ёлген ишчилерини юйюрлерине болушлукъ этерге кюрешеди. Терроризмге бла экстремизмге къажау профилактиканы бардырырча дин ахлула бла да ишлейди. Жамауатны эм полициячыланы араларында байламлыкъланы кючлергe кюрешгенини хайырындан, адамланы право низамны сакълаучулагъа ышанылукълары ёсгенди», - дегенди ол.

Урунуу, иш бла жалчытыу эм социал къорууланыу министерствода жамауат советни башчысыны орунбасары **Заурбек Шиков** ала 2017 жылны ахырына 600-ден аслам организацияны ишине багъа бичилгенин айтханды. Советни рекомендацияларын министерство эсге алады, министр алагъа кеси къарайды, ызы бла учреждениялана директорлары жумушланы качестволарын игилендирирча оноула этедиле, дегенди.

Ахырында **Хазратали Бердов** докладлагъа, айтылгъан оюмлагъа кёре власть органлагъа, жамауат советлеге рекомендацияла жарашдырыллыкъларын билдиргенди.

Жыйылыу РФ-ни Жамауат палатасыны члени **Заурби Нахушевни** КъМР-ни Башчысыны ыразылыкъ къагъыты бла саугъалау бла бошалгъанды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

ЮБИЛЕЙ

КЪУРАУЧУ ХУНЕРИ ЭМДА ТАЗА НИЕТЛИЛИГИ БЛА СЫЙ-НАМЫС ТАПХАНДЫ

Азретали Куготов, 1975 жылда КъМКъУ-ну эл мюлк факультетини ветеринария бёлюмюнде окъуп бошагъанындан сора, направление бла Прохладна районда Петровла атлы колхозгъа ишлерге барады. Ол кезиуледе бу мюлк республикада бек уллуладан бирине санала эди.

- Бир айдан а мени тамата ветеринар врачны къуллугъуна саладыла, - деп эсгереди Азретали. - Ол жыллада мюлк бек осал халда эди. Аны правлени болумну къысха заманны ичинде тюзетирге буйрукъ салады. Таматаланы эмда тийишли ведомстволаны болушлукълары бла айнытыу программа жарашдырылады. Аны хайырындан эки жылдан колхоз 790 минг сом хайыр тюшюреди. Андан кечирек кезиуледе мюлк малчылыкъда бла битимчиликде иги ючю алып тебирейди.

Республиканы Правительствосунда оноучу кадрланы хазырлау жаны бла курсланы 1986 тауусханындан сора Азретали Куготов, Къарагъач элни Чапаев атлы колхозуну председателине салынады. «Ал кезиуледе аты саулай Союзгъа айтылгъан, республикагъа Социалист Урунууну юч Жигитин берген мюлк мен ары келгенде бар кёрюмдюлери бла ахыр жерде эди, - дейди ол. - Аны правленини, бек биринчиден а анда урунгъан тамата тёлюню болушлугъу бла колхозну ишин къолгъа алыргъа онг болады. Элде жашагъанла бла келишим этип, алагъа мал ашны хакъсыз берип тебирейбиз. Ала аны ючюн малчылыкъ продукцияларын колхозгъа сатаргъа керек эдиле.

Профильли илму учреждениясы эм алимле бла байламлыкъла къурау жаны бла да аслам мадар этилгенин да белгилерге боллукъду. Малчылыкъгъа да илму себеплик этип башлагъанды. Колхозда малланы эм къанатлыланы багъыу жаны бла жангы технологияла сингдирилип тебирегендиле. Ол да бек иги хайыр келтиргенди. Сёз ючюн, 1986 жылда къыралгъа мюлк 156 тонна эт берген эсе, эки жылдан а аны ёлчеми 1500 тоннагъа жетгенди.

Элде социал жумушлагъа

эс бурургъа да онг табылады, - дейди Азретали Куготов. – Колхоз берген ахчагъа бассейни болгъан сабий сад, правленнге административ мекям, чаришле бардырыргъа жараулу жоллары да болгъан стадион, жемишлени къургъакъсытхан цех ишленедиле, жоллагъа асфальт салынады, юйлеге уа кёк отлукъ ётдюрюледи.

Ызы бла, 1993 жылда, Къабарты-Малкъарны башчыларыны оноулары эм элчилени тилеклери бла Азретали Куготов туугъан элине къайтады, анда «Каменномостский» къой совхозну директору болады. Бу мюлкде да кадрла политика, эсеплеу эм отчётла жарашдырыу система жик-жиги бла тамам этиледиле. Иш кёллю, тири башчы къысха заманны ичинде совхозну аягъы юсюне салады. 1994-1995 жылларда битимчилик эм малчылыкъ жаны бла мюлк ал жерлеге чыгъады; малланы бла къойланы саны иги да кёбейеди, жыйылгъан мирзеуню ёлчеми уа 2670 тоннагъа жетеди. Жер къытлыкъ болгъан халда ол да иги кёрюмдюге санала эди.

1995 жылда Азретали Куготовну Зольск районну башчысына айырадыла. Бир талай жылдан а мирзеулюк битимлени ёсдюрюу жаны бла муниципалитет биринчи жерни алады. Бардырылып башланнган тапландырыу программаны чеклеринде районда 165 жангы фатар, маданият юй, Залукокоаже эм Малка элледе школла, Каменномостскоеде больница ишленедиле. Эллени газ бла жалчытыу а 90 процентге жетеди.

1999 жылда апрель айда Куготов «Каббалкптица» акционер обществону башчысы болады. Анда да 2005 жылгъа дери жарыкъ бетли ишлеп тургъанды. Ызы бла КъМР-ни Промышленность эм энергетика министерствосуну предприятияланы ишлерин тийишдириу жаны бла бёлюмюню башчысыны орунбасары, Эл мюлк министерствону малчылыкъ бёлюмюню таматасы, республиканы къумалы малчылыкъ жаны бла тамата къырал инспектору да болуп тургъанды.

Кёп жылланы ичинде тюз ниетли урунгъаны себепли аслам къырал саугъалагъа да тийишли болгъанды. Къарагъачда колхозну председатели болгъан кезиуюнде элчиле аны КъМР-ни Баш Советини онекинчи чакъырылыууну депутатына айыргъан эдиле.

Уллу Хорламны Кюнюню аллында – 8 майда - Азретали Куготов 65-жыллыгъын белгилерикди. Биз да анга узакъ ёмюр, саулукъ эм насып тежейбиз.

Борис БЕРБЕКОВ.

МАГЪАНАЛЫ ТЕМА

КЕРТИ ИНСАН ЭЛИМ ДЕП ЖАШАР

Хар инсанны да акъылына келе болур, жашай баргъанда не зат сакълайды бизни деген соруу. Дуния къаллай чекге жетерикди, аны бла бирге бизни шахарларыбыз, эллерибиз къалай тюрленирик болурла? Хар бирибизни да ата-бабаларыбыз элден чыкъгъандыла. Таулуну ол – туугъан жериди, жырларыды, таурухларыды, ана тилиди.

Бизге, журналистлеге, ишибизни юсю бла эллерибизге терк-терк барыргъа тюшеди. Ол чакъда тюбейсе атылып къалгъан журтлагъа, ёксюз сабийлеге жарсыгъанча, алагъа жюрегинг таралады. Не кюн сакълайды аланы – иелери къайтырламы, къуат кирирми сыфатларына, къууанчдан толурламы бу арбазла?

Уллая баргъанда ангылайбыз: сабийлигибиз, элибизде ёсген жылларыбыз, атабыз-анабыз жаш заманлары – ол эсгериуле къалай тазадыла, къууанчлыдыла! Насыпха, туугъан, ёсген жерлерин жокълагъан эм къолларындан келгенича болушхан жашла аз тюйюлдюле.

Огъары Малкъарны турмушу

Ахыр жыллада Огъары Малкъар республикагъа, Шимал Кавказгъа, ол угъай, битеу къыралгъа кесин танытханды. Бери келген къонакъла, туристле, тау элни тамашалыгъына сейирсине, хауасы бла терен солуй, табийгъатны кючюнден юлюш алыргъа сюедиле.

Ол да бошдан тюйюлдю – мындагъы къудурет бир жер бла тенглешдирмезчады – хар ташлы жаны болгъанча, сейирди. Жолда бара, ёрге къарасанг, къаяны тёппесине кёзюнг илинмез, энишге къарасанг а, этеги кёрюнмез. Бара-бара, заманны артха бура баргъанча, эски ёмюрлеге къайтханча боласа.

Къонакъла аслам келгенлерине себеплик энчи иели кафеле этедиле. Ала элни сейирлик ариу жеринде орналыпдыла. «Караванны» ачыкъ ашхана жери тюз да Черек сууну башындады. Тёгереги мияла бла жабылгъан отоуларындан а, жауундан бугъуп, эски Кюнлюм элни жашау турмушу нечик болур эди деп сагъышлана, солуйдула туристле. Ёмюрлюк Абай къала бла Амырхан къала да алайдан узакъ болмай, табийгъатны ёз кесегича, ёхтем сюеледиле.

Огъары Малкъарны адамларындача бирликге итиниу бир элде да болмаз. Цийкъанланы Мухадин хажини башчылыгъы эмда элни жамауатыны болушлугъу бла, Нальчикдеги ара межгитден сора, эм уллу межгит, аны ызындан спорт жараула бардыргъан мекям да ишленнгендиле. Аны ачылыууна къоншу республикаладан къонакъла да келген эдиле.

Элли предпринимательле элни жарсыуларына кёз-къулакъ болгъанлай турадыла, жандауурлукъ ишлерини юсю бла интервью берирге уа бой салмайдыла. Алагъа махтау сёз керекмейди, жюреклери туугъан тийрелерине байланыпды.

Жарсыугъа, алыкъа этилмеген ишле да кёпдюле, аладан бири ёсдюрген тирликлерин жарашдырыуду. Эл мюлк продукцияны жарашдырыр амалла къураллыгъына ийнанырыгъыбыз келеди. Гитче предприятияла ачылсала, аны хайырындан адамла тышына кетмей, ишлер жерле да боллукъ эдиле.

Колхозла жангыртылсала ...

- Элле сакъланыр ючюн, колхозланы жангыртыргъа керекди, - дейди Хушто-Сырт элни таматасы Тохаланы Кяман. - Россейни бир-бир шахарларында къайтарылгъан мюлкле бюгюнлюкде да айырмалы ишлейдиле. Совет заманлада ишчилерибиз къаллай жетишимлеге жетгендиле! Колхозубузну мюлкю мингле бла санала эди - онбеш минг къойла, алты минг чакълы уа тууарла. Прохладнаны тийресинде уа сабаныбыз бар эди. Аз-кёп эсе да, хар юйюрню къолайы болгъанды.

Бюгюнлюкде уа жашау тюрленнгенди – иш жокъ, юйюр таматала, баш кечиндиралмай, Сибирьге, Сахалиннге кетедиле. Мен кесим да Якутияда эки жыл туруп келгенме. Анда бизни таулу жашларыбыз жолла ишлейдиле, къалын агъачны жырып, ичи бла ток чыбыкъла тартадыла. Ол да аман болмаз, алай журтунгда урунуп, ингирликде юйюрюнге, сабийлеринге къайтханнга бир зат да жетмейди.

Иги хапарыбыз да барды – элибизде жангы маданият юй ачылгъанды, келип ишлерча специалистле излейбиз. Бери кёчюп, мал тутуп, бахча ишлеп, мында ахча этерге кюрешедиле. Шаптал терекле орнатадыла. Ёзен жерледеги битимле бишип бошалыргъа, элдеги тирлик жетеди.

Эски мекямны орунунда - спорткомплекс

- Жаш тёлюню иш бла жалчытыу жарсыулу шартладан бириди. Аны бла бирге спорт бла кюреширге амалла къураладыла,- дейди Бабугент элни башчысы Османланы Мухтар.- Кесини ёз журтуна къайгъыргъан предприниматель Османланы Элдар хар не жаны бла да болушханлай турады, 2012 жылда да аны къошумчулугъу бла эски мекямны жангыртып, спорткомплекс ишленнгенди. Мында эркин тутушудан, кёкусинкайдан, гимнастикадан жараула этедиле. Тиширыулагъа жараулу тренажёр зал да барды. Осман улу спорткомплексни ишчилерине хакъ да тёлейди. Бир жылгъа ол жумушлагъа миллиондан аз кетмейди.

Жашау не къыйын болса да, туугъан жеринг тойгъан жерден татлыды. Ата журтха сюймеклик, жууукъла бла байламлыкъ инсанны тутуругъудула. Кёп бизнесмен жашла къолайсыз эллилерине ун, пиринч, чёплеу жау алып берелиде, этген огъурлу ишлерин бир инсаннга да билдирмей. Таулула бир бирлерине не заманда да болушхандыла, ол тёре бюгюн да унутулмагъанды.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Конференция

Ёнюню тазалыгъы, илму ишлерини теренликлери бюгюн да тамашагъа къалдырадыла

Гуманитар тинтиуле бардыргъан институтда алгъаракъда «Вопросы системного изучения словесного искусства» деген ат бла озгъан Битеуроссей даражалы конференция КъМР-ни халкъ артисти Зарамук Кардангушевни 100-жыллыгъына директору Касболат Дзамихов, ары келген къонакълагъа ыспас этип, Зарамук Патуровични жашау эм чыгъармачылыкъ жолуну юсюнден хапарлагъанды. Ол Ленинчи окъуу шахарчыкъны, педрабфакны, ГИТИСни да тауусханын билдиргенди. Халкъ-

жораланнганды. Аны къураугъа сагъынылгъан махкемени администрациясы, адыг фольклорну секторуну алимлери къыйын салгъандыла.

Тюбешиуде сёлеше, институтну кёлден чыгъармачылыгъын жыйыугъа, сакълаугъа къыйын салгъанындан сора да, алимлик жолунда аслам китап басмалагъанын айтханды. Аны бла бирге уа ол жазыучу-драматург

да болгъанды.

КъМР-ни культура министри Мухадин Кумахов жырчыны таныгъанын ол кеси аны биринчи пьесасында ойнагъанын да билдиргенди. Тутхан жумушуна кёлю бла берилгенинден сора да, адамлыкъ ышанлары бла энчи болгъанын белгилегенди. «Ол кесини жашауунда тамамлагъан илму ишни институтла бир ёмюрню ичинде окъуна эталмайдыла», - деп чертгенди.

Къайсы миллетни да адабияты аны фольклоруну мурдорунда айныгъанын билим бериу, илму эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министрни орунбасары Ирина Шонтукова, Жазыучуланы союзуну правленини таматасы Беппайланы Муталип, филология илмуланы доктору Улакъланы Зейтун да белгилегендиле. Жырчыны, алимфольклорчуну жаланда республикада угъай, саулай къыралда билгенлерин, ол кесини ызындан аслам жаш адамны да юйретгенин айтхандыла.

Абхазны Илмула академиясыны президенти, профессор, филология илмуланы доктору Зураб Джапуа, бери чакъырылгъаны ючюн ыразылыгъын билдире, хар халкъны да Кардангушевча инсанлары аланы къудуретден саугъалары болгъанларын чертгенди. Кёлден чыгъармачылыкъны тинтген алимлеге, андан сора да, тарыхчы, адабиятчы болургъа да тюшгенин, алай бла уа аланы боюнларына къыйын жумуш салыннганын да ангылатханды.

Ызы бла конференция эки уллу секциягъа юлешинип бардырылгъанды. Аланы модераторларыны санында филология илмуланы доктору, къарачай-малкъар фольклорну секторуну таматасы Берберланы Бурхан да болгъанды.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.

Суратланы **ХОЛАЛАНЫ Марзият** алгъанды.

АШ ЮЙ

Бал татыулу, ауузунгдан алмазча азыкъла

Эт эмда андан жарашдырылгъан ашла къарачайлылада бла малкъарлылада баш жерледен бирин аладыла. Анда эмда аны жауунда адамны санына-чархына керекли кёп затла бардыла. Бизни ата-бабаларыбыз союлгъан малны хар затындан да кёп тюрлю ашла этгендиле.

Бек намыслы акъсакъалларыбыздан бири Толгъурланы Бекмырза (жаннетли болсун) уа аланы тынгылы тинтгенди. Биз а аланы атларын, аш-азыкъ хазырлау амалланы аны жазгъанларына кёре жарашдыргъанбыз басмагъа. Хурметли окъуучула да анга ыспас этерлерин излейбиз.

Той уча

Юч-тёрт айлыкъ къозуну союп, терисин сыдырадыла, ушхолларын, аш орунун, ёпкелерин, бауурун, жюрегин, бюйреклерин кетерип, ичин толусунлай тазалайдыла. Ызы бла къазаннга саулай салып биширедиле. Татыууна кёре, туз, сохан, пурч атадыла. Бишген тёммекни столгъа саулай саладыла.

Айыры уча

Ачыкъ жерде агъачдан от этедиле. Ол жана тургъунчу, малны соядыла. Терисин сыдырып, ичин тазалайдыла. Сора тёммекни кесинден аз узунуракъ таханнга чан-

чадыла. Отну эки жанына бирер эки айыры тахан тохташдырадыла, ызы бла тёммекни чанчылгъан тахан бла бирге алагъа орнатадыла. Отну жилтинлерин этге жетдирмей, аны тутхуч жарашдырып, тёммекни отну къызыуунда акъырын, кесине да аз-аз тузлу суу къуюп, буруп башлайдыла. Эт толусунлай бишгенде, аны отдан алып, адамланы аллына саладыла.

Уру уча

Биринчиден, жерде уру къазадыла, ичин а ташла бла тышлайдыла. Уруну узунлугъу союллукъ малны тёммегинден бираз уллуракъ болургъа керекди. Сора анда эмен неда чынар агъачдан от этедиле. Малны союп, терисин сыдырадыла, чегиледен тазалайдыла.

Отунла жанып бошагъандан сора отну жинклерин уруну тюбюне жаядыла. Союлгъан малны тёммегин таханнга чанчып, уруда жинклеге жетдирмей, эки къабыргъада орнатадыла.

Исси хауа тышына кетмезча уруну башын гыйы таш бла жабадыла. Отну жылылыгъы тышына ахыры да чыкъмазгъа керекди. Юч-тёрт сагъатдан сора эт бишип хазыр болады. Уру учаны таулула эгиз сабийле туугъанда этедиле.

Сют уча

Аны юч-тёртайлыкъ къозудан этгендиле. Биринчиден, къазаннга суу къуядыла, отха саладыла. Ол къайнагъанлай, ары сууну жартысы тенгли сют кёшадыла. Къазаннга дагъыда туз, пурч, сарымсахдан кереклисича атадыла, ызы бла ары къозуну союлуп, тазаланнган тёммегин саулай саладыла.

Кёмюлген уча

Ачыкъ жерде эмен неда чынар агъачдан от этедиле. Къойну неда къозуну соядыла, терисин сыдырмай, къуру быдырын жарып, ичин тышына тёгюп, жуууп тазалайдыла. Ары сарымсах, пурч, туз эмда башха затла саладыла. Сора жарылгъан жерин тазаланнган иничке ушхол бла тигедиле. Башын кесип кетерединe, боюнуну аласын да аллай ушхол бла тигедиле.

Ызы бла топуракъдан худур этип, тёммекни аны бла къалын жагъадыла. Андан сора аны от жилтинлеге саладыла, юсюне да жинкле къуядыла. Отну жылыуу тышына кетмез ючюн жинклени юсюне топуракъ къуядыла.

Бу уча алты-сегиз сагъатдан сора хазыр болады. Ашардан алгъа тёммекни юсюнде къатхан худурну къобарадыла. Аны бла бирге терисини жюню да кетеди.

Мезди уча

Муну къартны жюз жылы толгъанына атап этгендиле. Анга деп эки ийнекни сютюн ичген юч-тёртайлыкъ бузоуну соядыла, терисин сыдырадыла, ёпке-бауурун кетерип, къарынын тёгюп, ичин тазалайдыла. Андан сора тёммекни саулай къазанда биширедиле. Бишген тёммекни тепсиге адамланы аллына саулай саладыла. Стол башында тамата хар олтургъаннга бишген учадан береди, къалгъанын а ёксюзлеге бла къарыусузлагъа юлешедиле.

Гыбыт жау (къатыш жау)

Союлгъан малны къазаннга салып, сюеги этинден айырылгъынчы биширедиле. Ызы бла андан этни сюеклери бла бирге аладыла, шорпасын а суу къуругъунчу къайнатадыла. Андан сора тюбюнде къалгъан жаугъа, туз, пурч эм башха тюрлю къошакъла атадыла. Ол бир сагъат жарым чакълы къайнагъандан сора, жауну суутуп, гыбытха неда чыккыргъа жыядыла.

Туура аш

Союлгъан къойну юйютюлген башын, аякъларын къазанда биширедиле. Хазыр болгъандан сора аланы жауда къууурадыла, туз, сарымсах, пурч да атадыла. Сора къууурулгъан башны бла аякъланы гыбытха жыядыла. Аллай туура ашны биргелерине уугъа, жортуулгъа алып болгъандыла.

Къыйма (колбаса)

Этни шаугютюн ууакъ туурайдыла, шёндюча айтханда, андан фарш этедиле. Анга кеси кибик бир къойну ич жауун ууакъ туурап къошадыла, кереклисича туз, пурч, сарымсах да къошуп, къатышдырадыла. Ызы бла аны тазаланнган ушхолгъа саладыла. Къыйманы отну жалынында къатдырадыла. Кюнде тутаргъа да болады. Хазыр къыйма кёпге дери сакъланады.

Сохта

Бауурну къан тамырладан тазалайдыла, ууакъ туурайдыла. Аллай бир ич жау, туз, сарымсах, пурч да къошуп, къатышдырадыла. Бир кесек нартюх ун да къошаргъа

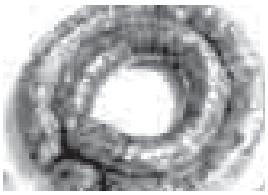

болады. Ызы бла аны тазаланнган ушхолгъа саладыла, эки жанын да къаты къысып, къазанда биширедиле. Сохта къыймача кёп сакъланмайды.

Жёрме

Жёрме къарачай-малкъарны минг жылла бла этилип келген энчи миллет ашларындан бириди. Аны хазырлар ючюн, союлгъан къойну быдырын тазалап, жууадыла, гитче туурайдыла. Кесилген кесекни узунлугъу орта эсеп бла 14-16 сантиметр, эни уа 10-12 сантиметр болады. Алагъа тазаланнган жаулу ушхолну саладыла.

Бираз ич жаудан да къошаргъа болады. Татыугъа кёре, юсюне туз, пурч атадыла. Сора быдырны кесилген кесеклерин салынган жаулу ушхол эм ич жау бла бирге чулгъайдыла, битеу узунлугъуна тазаланнган иничке ушхол бла къысадыла. Жёрмени къазанда биширедиле. Алай отну жалынында къатдырыргъа да жарайды. Анга уа къатхан жёрме дейдиле.

Къалжа

Тазаланнган бауурну, жюрекни эм бюйреклени ууакъ туурап, къазанда биширедиле. Андан сора аланы жауда къууурадыла. Ол заманда туз, пурч, сохан атадыла.

Тузланнган баш-аякъ

Союлгъан малны башын эм аякъларын алгъа от башында юйютюп тазалайдыла. Сора жылы сууда жууадыла, айран жагъадыла. Андан сора туурап, къазанны асадыла.

Бишгенден сора чыккыргъа неда кюштелге саладыла. Ызы бла ары кёк тузлукъ - тузу 18-20% болгъан хуппеги – къуядыла. Анда ала кёпге дери сакъланадыла. Адетге кёре, хар таулу юйде кёк тузлукъда бишген баш-аякъ болуучу эди.

Сёсю

Бу ашха бир-бир ауузлада сёзсюз деп да айтадыла. Тазаланнган гитче ушхолладан 6-7 къатлы тогъайчыкъла этедиле. Аланы къазанда биширедиле. Столгъа салгъандан сора сарымсах тузлукъ къуюп ашайдыла.

Шишлик

Шишликни адам улу отну хайырланып башлагъанлы бери этеди. Алай аны аты бегирек да къарачай-малкъар тилде толу кёргюзтюледи.

Таулу миллетде шишликни беш

тюрлюсю белгилиди. Жыпхы былай этиледи: союлгъан малны тёммегинден сырт сюегин айырып, тузлукъда юч-тёрт сагъат тутадыла. Сора аны кесек-кесек этип, шишге чанчып, отну жинклеринде къууурадыла.

Мурса шишликни этер ючюн шаугютню жукъа кесеклеге туурайдыла. Сора хар бирин мурсаны чапыракъларына чулгъап, отну жалынында къатдырадыла.

Шаугют шишлик ууакъ тууралгъан этден этиледи. Аны ючюн суугъа кереклисича туз, тартылгъан пурч, тууралгъан сохан, сирке суу (уксус) атып булгъайдыла. Ары тууралгъан этни салып, къатышдырадыла. Юч-тёрт сагъатдан эт туурамланы шишге чанчып, отну жинклеринде къууурадыла.

Къабыргъа шишлиг а юч-тёрт айлыкъ къозуну этинден этиледи. Аны союп, терисин сыдырып, ичин тазалайдыла. Сора тёммекни бир къабыргъасын алып, шишге чанчып, отну жинклеринде къууурадыла. Ол заманда аз-аз тузлу суу къуядыла.

Бауур шишликни этер ючюн, малны бауурун ууакъ туурап, шишге чанчадыла, юсюне тузлу суу къуюп, отну жинклеринде аз-аз тузлу суу къуя къууурадыла. Столгъа тууралгъан сохан бла бирге саладыла.

Жал бауур

Бу ашха бирде жау бауур деп да айтадыла. Жуулулп таза-

ланнган бауурну уллу болмагъан кесеклеге туурайдыла. Татыууна кёре туз, пурч атадыла. Сора хар туурамны къойну ич жаууна бир къаты чулгъайдыла. Хар бирин алай этгенден сора, аланы шишге чанчып, отну жинклеринде къууурадыла. Ол заманда аз-аз тузлу суу къуядыла. Мынга дагъыда къатлама жал бауур деп да айтадыла.

Чеги жал бауур

Къойну жаулу ушхолун тазалап жуудыла. Сора аны 5-8 сантиметр узунлугъу болгъан кесекле-

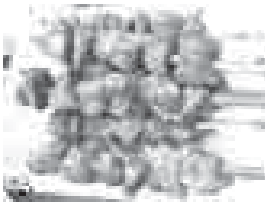

ге туурайдыла, ызы бла жаулу жанын тышына айландырадыла. Тазаланнган бауурну иничке туурап, анга туз бла пурчну кереклисича атадыла. Кесилген чегилеге бауур кесеклени сугъуп, шишге чанчадыла. Сора аланы отну жинклеринде къууурадыла. Аз-аз тузлу суу да къуяргъа керекди.

МИСИРЛАНЫ Хасан.

УСТАЗЛАГЪА БОЛУШЛУКЪГЪА

ТИЛИБИЗГЕ СЕЙИРЛЕРИН КЪОЗГЪАУГЪА АЛЛАННГАН АМАЛЛА

Тилибизни билмеген, алай сёлеширге сюйген сабийлени малкъар тилге юйретиуде педагогика амалланы кёп тюрлюсю барды. Ол ишде устаз тёрели энчи окъутууну, тюрлю-тюрлю проектлени, оюнланы, интеграция неда дифференциация юлгюлени хайырланыргъа боллукъду. Интеграция – ол окъуучуланы барына да бир дерс бериудю. Экинчи термин а, дерсде аланы билимлерине кёре бёлюп, хар къауумну энчи юйретиудю.

Дифференциация окъууну тюрлю-тюрлю амаллары бардыла. Аладан бири карточкала бла кюрешиудю. Ол жумушда тилни ангыламагъан биринчи къауум мурдор билим алады. Экинчи къауум а оюм эте, сёзлени тенглешдире, бир бирден айыра юйренеди. Ючюнчюлери, ол устаз берген материалгъа къайсы жанындан да къарап, кеслерини оюм этиу хунерлерин кёргюзтедиле.

Окъуутууну башда айтылгъан тюрлюсю сабийге тилни билиуде тюз жолну табаргъа, аны андан ары айнытыргъа да болушады. Ма ол себепден малкъар тилге юйретиуде энчи дерслени, класс бла бирге окъууну да бирча хайырланыргъа боллукъду. Энчи дерслени сабийлени юч къауму бла – къарыусуз, орта билимли, иги окъугъан – да бирча бардыргъа онг барды. Ахыргъы категория бла ишлегенде, алагъа, онгларына кёре, башхаладан энчи ауурдан-ауур дерсле бере барыргъа, аладан къарыусузуракъланы уа, билимлерин ёсдюре, алгъа тартыргъа керекди.

Дерсни борчуна кёре тилибизде бир-бир тауушланы энчиликлерин белгилеп, сабийлеге аланы бир бири ызларындан айтдырыргъа боллукъду. Сёз ючюн, «къ» тауушха – къалам, къанга, къолан... «гъ» тауушха – огъурлу, сагъат, агъач д.а.к. Быллай сёзлени сабийлени билимлери бла байламлы табаргъа керекди. Анга кёре суратла бла ишлеуде да устаз алгъада билген сёзлерин аланы эслерине тюшюртеди, бу дерсде эшите тургъанларын да билирча этеди.

Суратла быллай дерследе бек болушадыла. Алагъа къарап, алыкъа къарыусуз къауум затланы атларын айтады, орта билимли къауум айтымла къурайды, биринчиле уа гитче хапарчыкъ айтадыла. Соруу-жууап амалны хайырланнганда, биринчиле – экинчилеге, экинчиле ючюнчюлеге соруула бередиле. Ол оюнну да сабийле бек сюедиле.

Алай бла, билимлери бирча болмагъан сабийле дерс этиуде, тилге юйрениуде бир бирге болушадыла. Устаз а алагъа тап психология болум къураргъа борчлуду. Ол заманда окъуучула жангы зат билгенлерине къууанадыла, къарыусузла окъуна таукел болуп, андан ары да малкъар тилни дерслерине тартынадыла.

УЛБАШЛАНЫ Сафият,
Нальчикни 6-чы номерли школуну устазы.

Эски сурат

ХАЛКЪ АНЫ ЮСЮНДЕН ЖЫРЛА ТАКЪГЪАНДЫ

Жыйырманчы ёмюрню ал жыллларында алыннган суратдан жютю кёзлю, тизгинли, чырайлы эр киши къарайды. Санлары кепден чыкъгъанча. Таулу эр кишини юлгюсю.

Бу инсан Чегем тарында Булунгудан Акъайланы Асланны уланы Хажи-Мырзады. Ынкъыйлапны аллында къулла тутхан бай киши эди. Долинск тийресинде кёп жери, журту, мюлкю болгъанды.

Революция башланнганда, аны жанлы болады. Кесине бир юлюш къоюп, къалгъан мюлкюн жангы властьха ётдюреди. Кеси уа Малкъар округну исполкомунда жер бёлюмню таматасы болады. 1932 жылда 20 июльда аны жалгъан дау бла тутхандыла. 1933 жылда уа илишаннга салгъандыла.

Къайсын аны атын хар заманда да хурмет бла эсгергенди. «Миллет аны юсюнден жырла жазгъанды. Малкъарда аны танымагъан жокъ эди. Ёлюмден къоркъа билмеген жигит адам эди.

Ол не заманда да омакъ кийиннгенди. Алтын суу ичирилген къамасы бла хазырлары жылтырагъанлай туруучу эдиле. Ёзденлиги, адежлиги бла да энчи эди. Мен аны сыфатын кёз аллыма дайым да сюйюп келтиреме», - деп жазгъанды закий поэт.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Оюм

КЪАЙЫН АНАНЫ ЖАНГЫЛЫЧЫ

Къууанчлагъа барсанг, келин алгъан, къыз чыгъаргъан жерге,столланы юслеринде берекетге, сыйлы машинала жасалгъанларына, бир бирлерине алгъыш бла жюрюгенлерине жюрегинг къууанады. Къайсы миллетде да кесини сайийини къууанчын кёргенден уллу насып болмаз. Бизни халкъыбыз кесича эриш миллетди, башхаладан къарыусуз кёрюнмейим деп, несин да аямай чачады ол къууанчда.

Заман кетип, ол жаш адамланы ата-аналарына тюбегенинг болса, хапар сора келип келинини-киеуюню юсюнден сагъынсанг, не сёзню бир жанына бурса, не къолун силкгенча этсе, андан ары хапар сормай да ангылайса доюн болмагъанларын. Сора ол къууанч кюн эсинге келип къалады - жарыкъ арбаз, той баргъаны, насыплы ана, къууанчын кёргюзтюрге излемей кюрешген ата, къартланы Аллахдан тилек этгенлери эки жаш адамгъа. Да бу барысы да къайры кетип къалгъанды деп келеди кёлюнге.

Бушуу къуру адам ауушхан тюйюлдю. Кесинг ёсдюрген сабий юй-кюн болады деп тургъанлай, юйюр къурагъанла бир бирин ангыламай башласала, бек къыйын болады. Бу затда мен кесибизни терсге санайма. Арт заманда биз къууанчдан сора ол журтха барсакъ, аз кёребиз башында жаулукъчугъу бла тийишли кийиннген келинни. Аны атасы бла анасы: «Баргъан жерингде башынга жаулукъ къысма, чепкен кийме, къайын атанг бла бирге олтур да аша», – демейдиле. Къачан да келин жаны жалынчакъ болады.

Аны бузгъан кимди, бир къарайыкъ анга. Тойдан сора бир талай кюнден жашны анасы, келинини кёлюне жетеме деп, кеси да юйде ким оноу этгенин кёргюзтюрге излей, аны башындан жаулугъун тешдиреди. Ол кеси да ангыламайды, этгени бла ол келини бла кесини бетин ачып, кеси-кесине къапхан къурайды.

Биз сынай келгеннге кёре, къайын ана бла келинни ол сюймекликлери кёпге бармайды. Ортада жашны юлешип башлайдыла. Биринчи ангыламайды, келинини башындан жаулугъун тешдиргенде, юй башыны сыйын тюшюргенин. Ол: «Бизни заманыбызда къайын атабыз ашагъан кезиуде, биргесине олтургъанны къой, азыкъ бергенлей, къатындан къачып кете эдик. Бирде жаулугъубузну тешип тургъанлай кёрген гитче сабийле барып, къайын ата бла анагъа айтып къоярла деп да къоркъа эдик», – деп, адетни юйретсе иги боллукъ болур эди.

Жашы ишге элтгенде, анасы терезеден къарап, келин жашы бла бирге аллына олтургъанын, башында жаулугъу да болмагъанын кёреди. Къайтханларында: «Келин, адетдеча машинаны артына нек олтурмайса?» – деп сорады, жашы тургъанлай. Жашы уа: «Анам, сора аны ючюн не боллукъду?» – деп, жангил жуап этеди. Ана биринчи адетни кеси бузгъанын, аланы ол жолгъа кеси салгъанын ангыламайды.

Алайда тиширыууе эсине кёп зат тюшюп башлайды: жашын къалай ёсдюргени, аны окъутханы, сатыулада айланнганы. Сора ана келинине керекли-керексиз затланы да айтып башлайды. Былайда бир иги сагъыш этейик, жаш ким жанлы болсун? Алайда базманда ананы сёзю ауур болуп, юйде дауур башланады.

Юйюрню жангы адамыны аллында атаны сыйын ёрге кётюрген, анга сый берген, келген къызны башында жаулугъун къоюп, къонакъ да келин къайсы, къыз къайсы болгъанын сормай танырча этген иги тюйюлмюдю?

Жаулукъну кючю недеди? «Мен атамы юйюнден кетгенме, мени ием барды», – дегенни магъанасы болгъанды ёмюрде да ол. Атаны-ананы сыйын кёрген келин уллу насыпды. Аны барысыны да аты адетди. Аны уа бир тукъум къурамагъанды, бир адамны да анга тиерге иши болмаз.

ИЖАЛАНЫ Умар.

ТИНТИУЛЕ

Къыйын кезиуде абызырамазча

Россейни МЧС-ини Къабарты-Малкъарда Баш управлениясы келечилери эллени барында да отну ёчюлтюуде хайырланылгъан гидрантла не халда болгъанларын тинтирикдиле, деп билдириледи бёлюмню сайтында.

Алай бла 10 майда ведомствону ишчилери жер-жерли самоуправлениялары, суу бла жалчытыучу организацияланы келечилери бла бирге профилактика халда элледе эмда объектледе тийишли оборудованиягъа къарарыкъдыла. Саулай да бюгюнлюкде от ёчюлтюучю-къутхарыучу гарнизонда суу бла жалчытхан 3237 жер эм объект бардыла, ол санда от ёчюлтюрге деп ишленнген 2356 гидрант, 644 кёл эмда сууну уллу басым бла жиберген 188 башня.

Тинтиуле бардырылгъандан сора тийишли оноу этилликди.

Бизни корр.

Карате

Пятигорскдан – сегиз майдал бла

Пятигорск шахарны каратеден ачыкъ биринчилигине Шимал Кавказны республикаларындан бла Краснодар крайдан 370-ге жуукъ спортчу къатышхандыла. Аланы араларында Элбрус районну олимпиада резервли сабий-жаш тёлю спорт школунда жарау этгенле да болгъандыла эм ала сегиз майдал къытхандыла.

10-11-жыллыкълада доммакъ майдалланы Оракъланы Алий бла Къурманланы Каншао алгъандыла. Керим Алихаджиев, кеси 35 килограмм болгъанлыкъгъа, 50 килограмм ауурлукъда сермешгенди. Ол алты тюбешиу бардыргъанды, жангыз да финалда къытдырып, экинчи жерге чыкъгъанды.

Къызла да жетишимли болгъандыла. 12-13 жыл санда элбрусчула битеу майдалланы алгъандыла. Эльмира Керимова - «алтын», Ангелина Лазаренко – «кюмюш», Хаджиланы Аиша да «доммакъ» бла къайтхандыла.

Алтын майдал бла дагъыда Атмурзаланы Зульфия (14-15 жыл сан къауумда) къууандыргъанды. Ол аны бла сермешген битеу къызланы хорлагъанды, ол санда финалда Россейни биринчилигини чемпионкасындан да кючлю болгъанды. Атмурзаланы Альбина уа 16-17-жыллыкълада ючюнчю жерни алгъанды.

Каратечилени тренерле Руслан Нахушев, Евгений Могилевец, Тенгиз Калдани юйретедиле.

Футбол

Жангы стадионда биринчи голну ургъанды

Бу къыш тырныауузчу Аппайланы Хызыр Волгоградны «Ротор» командасы бла келишим тауусханды. Футболну миллет лигасыны жазгъы кезиуюнде бу клуб турнир таблицаны ахырында тизмеледе эди. Алай бусагъатда ол иги да ёргерекге кётюрюлгенди эм, баям, биринчи лигада жерин сакъларыкъгъа ушайды.

Анда уа бизни жерлешибизни да къыйыны барды. Тренерледен бири аны къарыулу спортчугъа санагъанын, ол команданы кючлегенин айтханды. Хызыр оюнлагъа дайым къатышады, матчлада ётгюрлюгю, къаршчы команданы къабакъларына жуукъ келалгъаны, голла урууда усталыгъы бла айырмалыды.

Алгъаракълада уа 27-жыллыкъ чабыуул этиучю Владивостокдан «Луч-Энергия» клуб бла бек магъаналы оюн бардыргъанды. Бу матч 2018 жылда дунияны чемпионатын бардырыр ючюн ишленнген «Волгоград-Арена» стадионда ётген эди. Аппай улу уа анда биринчи голну ургъан футболчу болгъанды, командасы уа 4:2 эсеп бла хорлагъанды.

Анатолий ТЕМИРОВ.

СУРАТДА: Аппайланы Хызыр.

Театр

Къадарны айланчлары, дерслери

Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театр сахна искусствону сюйгенлени В. Жеребцовну пьесасына кёре **«Тау артында тал жиляйды»** деген спектакльге чакырады. Оюннга Жангуразланы Мажит, Будайланы Ольга, Мамайланы Фатима, Созайланы Мариям эм башхала къатышырыкъдыла.

Спектакль **14 майда Къырал концерт залда (Шогенцуков атлы орам, 28)** кёргюзтюлюнюркдю. **19.00 сагъатда** башланырыкъды.

Соруулары болгъанла бу телефон номерлеге сёлешсинле: **8(8662) 44-22-10; 8-909-490-12-11.**

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: **1**. Чегем ауузда тауну аты. **6**. Бичакъдан, къамадан, окъдан къорууланыр ючюн жюрютюлген сауут. **7**. Адам къолу бла этген суу ыз. **9**. Къумачны тюрлюсю. **11**. Ыйыкъны кюню. **12**. Терекни бутагъы сынмаз ючюн салыннган агъач. **13**. Тюрсюн. **20**. Сабан агъачны бир кесеги. **21**. Кийимде да, бичен хазырлагъанда да болады. **22**. Ол билим алады. **23**. Нарт батыр. **24**. Бийден бла къулдан туугъанла. **26**. Сюйгенлеге бек къыйын зат. **30**. Аны къурулушда хайырланадыла. **31**. Аякъ кийим. **32**. Бир ишге ыразылыкъ бериу. **33**. Кёнделен аягъында татар-монголла бла сермешген жигит къызны аты. **34**. Ингир ала. **35**. Муслийман байрам.

ЁРЕСИНЕ: **2**. Кимге да керек къылыкъ. **3**. Эрттеги деген магъанада жюрютюлген сёз. **4**. Аллахны, адамны да жауу. **5**. Адамгъа солургъа деп, агъачдан этиледи, жумушакъ, узун да болады. **8**. Боранлы, къарлы кезиу, ол заманда юйде болургъа керекбиз. **10**. Хар бир оркестрде да болады аллай уста. **14**. Эр кишиге, тиширыугъа да айып келтирген иш. **15**. Бийик окъуу юйде оноу этилген жер. **16**. Жылла бла кёргенингден юйрениу. **17**. Экзамен . **18**. Бичен этгенде хайырланадыла. **19**. Акъылсыз адам. **25**. Оюм этерге сюймеген адамгъа алай да айтадыла. **27**. Ат хайыуанны тюрлюсю. **28**. Сабан агъачны кесеги. **29**. Чибин ётмез къала.

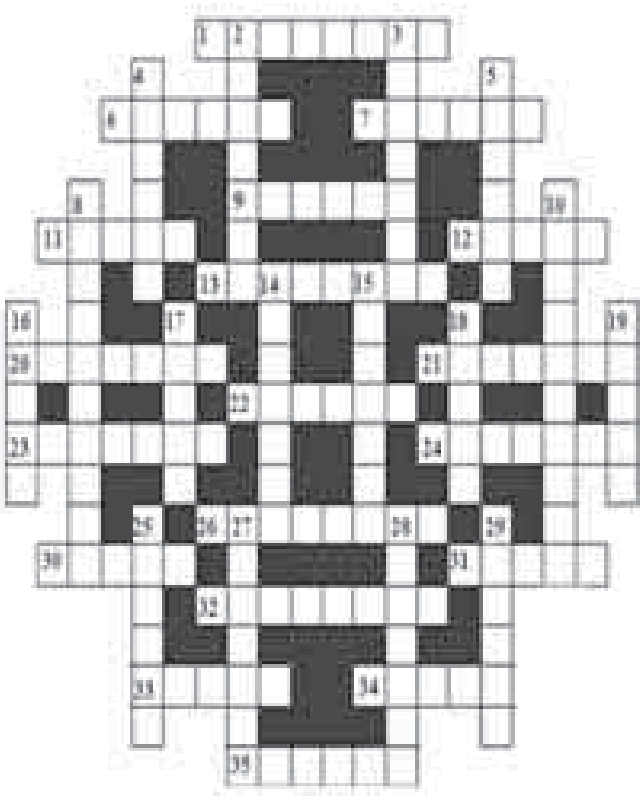

ГАЗЕТНИ 56-чы НОМЕРИНДЕ (28 АПРЕЛЬДЕ) БАСМАЛАННГАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

ЭНИНЕ: 5. Россей. 6. Агунда. 10. Мара. 11. Мюлк. 12. Рамазан. 13. Сабан. 15. Балта. 16. Узада. 18. Акъыллы. 19. Атташе. 23. Къарыш. 24. Зылды. 25. Закий. 26. Чурукъчу. 28. Гыйы. 30. Ирик. 31. Жамычы. 32. Даража.

ЁРЕСИНЕ: 1. Бота. 2. Аскер. 3. Туман. 4. Адам. 7. Тамаша. 8. Атарал. 9. Алатау. 14. Накъышчы. 15. Балауузъ. 16. Урлукъ. 17. Айтыш. 20. Алысын. 21. Арауан. 22. Илипин. 26. Чатыр. 27. Уурт. 29. Ыран. 30. Инжи.

Судоку

	1						5	
8		5		7		1		9
	4						7	
				5				
	7		9		4		8	
				2				
	5						3	
1		7		3		4		6
	8						2	

ГАЗЕТНИ 56-чы НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННГАН СУДОКУНУ ЖУУАПЛАРЫ:

7	8	1	3	5	9	2	4	6
9	3	2	4	6	8	7	5	1
4	5	6	1	2	7	8	3	9
6	7	3	5	9	2	4	1	8
8	4	5	6	3	1	9	2	7
1	2	9	8	7	4	5	6	3
5	9	7	2	1	3	6	8	4
3	6	4	9	8	5	1	7	2
2	1	8	7	4	6	3	9	5

Ёресине, энине да белгиленнген квадратлада тарихле къайтарылмазгъа керекдиле. Тюз толтурулгъан судокуну эсеби барысында да бир боллукъду.

ТОКУМАЛАНЫ Салим хазырлагъанды.

Ыйыкъгъа гороскоп

5 майдан 12 майгъа дери

КЪОЧХАР. Жюрек излемлеригизни бир жанында къоюп, харкюнлюк ишле бла кюреширге тюшерикди. Геуюрге кюн жамауат арасында болсагъыз, артыкъда сакълыкъ изленирикди. Ыйыкъны ортасында нерва системагъыз кесин билдирирге боллукъду.

ТАНА. Бу ыйыкъда кюнле жарыкъ боллукъдула. Шуёхларыгъыз бла байламлыкъларыгъыз ахшы эсепле келтирликдиле. Жолоучулукъда хайырлы адамла бла танышырыкъсыз. Ала сизге билеклик этерге угъай дерик тюйюлдюле.

ЭГИЗЛЕ. Кесигизни оюмларыгъызны къоруулларгъа тюшерикди. Къонакъгъа барыргъа хазырланнган кезиуюгюзде сюйген адамыгъыз бла сёз болургъа боллукъсуз. Ишигизде да керексиз хапарланы къозгъамазгъа кюрешигиз.

АЙЫРЫЧАБАКЪ. Бу ыйыкъда харкюнлюк ишлеригиз сизни айныуугъузгъа чырмау болгъанларын сезесиз. Юйюр жашауугъузну, ишигизни да тап къурай билиу – ол уллу хунерди. Сиз аны билесиз, бираз кюч салсагъыз, хар зат тап боллукъду.

АСЛАН. Магъаналы оюмланы тенглеригиз бла келишип жашауда алай бардырыгъыз. Ишигиз бек кёп болгъанды, аны тамамлап юсюгюзден кетерирге кюрешигиз. Къолугъузгъа ахча тюшерикди, аны жоймай къойсагъыз игиди.

КЪЫЗ. Юйюр жашауугъузда жарсыула чыгъадыла. Сиз а аланы нек эсе да кетерир орунуна, теренден-теренне кийире барасыз. Сагъыш этигиз да, хар затны орунуна, мардасына тийишдирирге кюрешигиз.

БАЗМАН. Адамла бла келишалмай къыйналасыз. Нерваларыгъыз къозгъалыргъа, бир затыгъызны ачытыргъа да къоркъуу чыгъады. Хар кимге чамланып турасыз, алай кесигизни къылыгъыгъызны юсюнден сагъышланмайсыз.

АКЪЫРАП. Ахча оюнланы сюйгенле бу ыйыкъда бираз кеслерин тыяргъа керекдиле. Ырысхы бла байламлы ишлени да экинчи ыйыкъгъа къойсагъыз игиди. Юйюр жашауугъузгъа энчи эс буругъуз, сабийлеригизни къайгъысын кёрюгюз.

МАРАУЧУ. Сиз сагъыш этмегенлей бир жумушланы тындырып къояргъа боллукъсуз. Аны эсеплери артыкъ къуундырмазла. Андан эсе бу кюнледе бираз сабырыракъ болугъуз, акъылыгъызны башыгъызгъа жыяргъа кюрешигиз.

ТЕКЕМЮЙЮЗ. Жюрегигиз неге эсе да къыйналып, жарсып турады. Тынчлыкъ, ырахатлыкъ не болгъанын унутхансыз. Алай ыйыкъны ахырына жашау хар затны жерине келтирликди, сиз да шошайырыкъсыз.

СУУКЪУЙ. Шуёхла бла жыйылыулагъа, байрам ингирлеге къатышмазгъа кюрешигиз. Заманны ол халда оздуруу бу кюнледе сизден уллу къоранчланы излерикди. Бютюнда бегирек баш, орта, байрым кюнледе.

ЧАБАКЪЛА. Ыйыкъны ал кюнлеринде бираз эринип турлукъсуз. Артда уа, иш кёллю болуп, бек кёп затха жетиширикъсиз. Алай кесигизни бираз аягъна керекди. Саулугъуугъуз бир кесек осалгъа айланнганы себепли, солуу изленеди.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хаяа (баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МОКЪАЛАНЫ Зухура (бёлюмню редактору),
ТИКАЛАНЫ Фатима (бёлюмню редактору).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - **42-63-01**. Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21**, **40-04-82**. Жууаплы секретарь - **42-66-85**.
Секретариат - **40-93-62.** Корректорла - **42-63-52.**

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда **2016** жылда **19 декабрьде** регистрация этилгенди.
Регистрация номер —**ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532**

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басманнганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, **33**

Номерге графикге кёре **19.00** сагъатда къол салынады. **20.00** сагъатда къол салынгъанды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Османланы Хыйса - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия, Кучукланы Сафият - жууаплы секретарьны орунбасарлары;
Токумаланы Салим - (1,2,3,4-чю бетле),
Зезаланы Лида - (9,10,11,12-чи бетле) - корректорла.

Тиражы **1360** экз. Заказ № **447**
Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электронный почтасы: elbor_50@mail.ru